

УДК 271.4(477.4)"16/17"Л.Шлюбич-Заленський:929.52.7.031

Ігор СКОЧИЛЯС
(Львів)

**ВОЛОДИМИРСЬКИЙ ЄПИСКОП І КИЇВСЬКИЙ МИТРОПОЛИТ
ЛЕВ ШЛЮБИЧ-ЗАЛЕНСЬКИЙ (бл. 1648/1650 – 1708)**

Руське унійне відродження

Остання чверть XVII – початок XVIII ст. – період, в який проходила пастирська діяльність володимирського владика (1679–1708) і київського митрополита (1695–1708) Лева (Шлюбича-Заленського), був добою руського унійного відродження в українсько-білоруських землях Речі Посполитої¹. У просторовому контексті його наслідком стала “нова унія” та безпрецедентне територіальне розширення Київської (з’єднаної з Римом) митрополії, а саме – входження до її складу Луцького (1702)², Львівського (1700)³, Перемишльського (1691)⁴ владичств та парафій Київської архієпархії у Київському і почасти Брацлавському воєводствах (1715)⁵. Де-факто це означало завершення тривалого, понад столітнього періоду дезорганізації структур Унійної церкви та започаткування її “золотої доби” в межах Польсько-Литовської держави. У XVIII ст. вона стала основною етноконфесійною спільнотою Речі Посполитої (на 1772 р. Київська з’єднана митрополія налічувала 10 035 парафій, тоді як Римо-католицька церква – лише 8 499)⁶.

В етнічному й культурному сенсах успіх руського унійного відродження виявлявся в організаційному об’єднанні під “плащем” Унійної церкви “руської нації”, яка на рівні “парафіяльної цивілізації” хоч і мала свої регіональні відмінності, однак на рівні еліт і надалі зберігала виразну етноконфесійну культурну єдність, котру можна окреслити поняттям *Slavia Unita*. З одного боку, політичним результатом цього оновлення було повніше ототожнення (окциденталізація) з’єднаної церкви з культурою й соціальною структурою сарматської Речі Посполитої (образно кажучи, границі Київської митрополії збігалися з кордонами Польсько-Литовської держави)⁷. З іншого боку, йшлося про законодавче і фактичне обмеження для православних та уніатів їхніх релігійних, культурних і господарських контактів з Московською (Російською) державою (передовсім із історичною Смоленщиною й Лівобережною Україною) та землями на півдні, що перебували у сфері впливів мусульманської Порти (зокрема православних Волощини та Молдавії). Визначальною релігійною парадигмою цього періоду була організована вищою церковною єрархією масштабна модернізація й конфесіоналізація Унійної церкви. “Технічно” вона взорувалася на реформаційний досвід посттридентського латинського християнства, а ментально була закорінена у тогочасний дискурс киевохристиянської традиції в її католицькому прочитанні.

Інституційною й духовною основою руського унійного відродження був Василіанський чин⁸, до якого також належав володимирський владика Лев (Шлюбич-Заленський). Протягом другої половини XVII ст. чин зумів оправитися від катастроф середини століття, кодифікувати свій майже сторічний досвід існування в єдності з Римом та окреслити новий ідеал монашого благочестя. Саме василіани у досліджуваній період започаткували “творче напруження” в українсько-білоруському соціумі, формуючи тогочасну унійну ментальність⁹. Вони визначали стратегію й тактику творення “нової руської реальності”, відіграючи головну роль у розробці духовною елітою “стратегії поглинання” кодів тогочасної культури¹⁰. Одним з яскравих прикладів успішності цієї еклезіальної моделі було входження храмової архітектури Унійної церкви у дивовижний світ Віленського бароко¹¹, а також регулярне проведення капітул (конгрегацій) чину і протоархимандричих візитацій¹².

Походження, богословські студії та монашество

Володимирський владика Лев Заленський¹³ походив з руської шляхетської родини Заленських герба Прус-І (за іншими даними, Прус-ІІІ), родовим маєтком якої було с. Любичі (в межах Луцько-Острозької єпархії)¹⁴. В актах Віленської папської колегії занотовано, що їхній студент Лев (Заленський) був русином (“russus”) з “Catholicis Parentibus”, але не вказано, до якого обряду належали його батьки¹⁵. Шляхтичі Заленські обіймали різні уряди в державних установах Волині, Підляшшя та інших земель¹⁶. Батько майбутнього київського митрополита Лев-Франц тривалий час виконував обов’язки хорунжого підляського, а мати Анна (Ганна) Глинська доводилася рідною сестрою володимирському владичі Венедиктові (Корчаку-Глинському)¹⁷.

Докладні відомості біографічного характеру про Лева (Шлюбича-Заленського) та пастирсько-адміністративну діяльність владики подають три різні редакції (у шести списках) його житія. Найповнішою з них є “Genealogia metropolitów kiowskich w jedności z Kościołem Rzymskim zostających” 1715 р. у двох списках (один з них виявився дефектним)¹⁸. Важливу інформацію містять “Dyptichy albo pominnik”¹⁹ та “Katalog zmarłych” ченців Василіанського чину з початку 1720-х рр.²⁰, що зберігаються у колекції Павла Доброхотова в Санкт-Петербурзі. Меншою за обсягом, але вартісною є холмська редакція житія Заленського “Катафальк чернечий” 1680–1718 рр. з Державного архіву в Любліні²¹, а також стисла біографія Лева у пом’янику Жировицького монастиря²².

Народився майбутній митрополит бл. 1648/1650 рр.²³, його світське ім’я невідоме. Із василіанського житія дізнаємося, що своїм духовним вибором Лев завдячував рідному дядькові по материнській лінії – володимирському владиці Венедиктові (Глинському). Саме він переконав свого племінника ще у молодому віці обрати іноцество²⁴. Новіціат Заленський відбув у Битенському монастирі, а чернечі обіти під іменем Лев склав у Супрасльській архимандрії²⁵. Нижчі богословські студії він розпочав в Оломоуці (Моравія), а закінчив у Вільні (1672–1673), – тут його прийняли 7 вересня 1672 р. як спудея, що знав латину й польську мову та вивчав логіку²⁶. У 1673 р. василіани відправили Лева (Заленського), вже як єромонаха, на навчання до Риму в Грецьку колегію Св. Атанасія. Сюди він вступив 18 грудня 1673 р., маючи 25 років, і прослухав курс філософії (метафізика) та богослов’я. Однак у травні 1676 р. Заленський важко занедужав, і провід чину відкликав його назад у Київську митрополію²⁷, до Жировицького монастиря (де, як припускають, він навіть посідав уряд архимандрита)²⁸. Саме з Жировичів, за рекомендацією місцевих іноків, Лева до владичого двору у Володимирі покликав Венедикт (Глинський), аби обрати своїм коад’ютором.

За даними “Рукопису” Кишки, номінаційний привілей на коад’юторію для Шлюбича-Заленського король Ян III Собеський видав 30 листопада 1678 р.²⁹ Єпископську хіротонію Лева здійснив у співслужінні з іншими владиками митрополит Кипріан (Жоховський, 1674–1693) на Гродненському сеймі (правдоподібно, наприкінці 1678 – на початку 1679 р.), куди унійні єрархи прибули для захисту прав Унійної церкви³⁰. Не пізніше червня 1679 р. Заленський також отримав уряд кобринського архимандрита, однак сама Кобринська обитель була бідною (“Kobrinensem pauperem archimandriam”)³¹. Шлюбич-Заленський не відмовився від престолу Володимира і в середині 90-х рр. XVII ст.³², коли єпископи Унійної церкви з благословення Римської курії та за підтримки королівського двору обрали його предстоятелем Київської митрополії³³.

Після смерті у вересні 1693 р. Кипріана (Жоховського), Заленський, за погодженням з Римською Апостольською столицею і Варшавським королівським двором³⁴, був призначений 2 листопада (за іншими даними, 11 листопада) того ж року папським нунцієм у Речі Посполитій Антоніо Сантакроче тимчасовим адміністратором Київської унійної митрополії та Полоцької архієпархії³⁵. 15 листопада 1693 р. король Ян Собеський надав Заленському привілей на Київську й Полоцьку катедри та Дерманську, Дубнівську і Святохрестську архимандрії до того часу, поки “все духовенство грецького обряду не обере з-поміж себе нового митрополита”. Згідно з цим актом, Заленський отримував також доступ до столових маєтків митрополії, котрі 26 грудня 1693 р. йому передав віленський воєвода, великий гетьман литовський Казимир Сапіга³⁶. Очевидно, конфлікти з пинським єпископом Маркіяном (Білозором) у 1696–1699 рр., шляхтичами Великого князівства Литовського, а також василіанами Святотроїцької провінції за маєток Торокани, спонукали владику Лева відмовитися від уряду полоцького архієпископа³⁷ та детермінували його рішення не резидувати як предстоятель Руської церкви у фактичній її столиці – Вільні, а залишитися надалі проживати у своєму рідному Володимирі³⁸.

Після довготривалих переговорів й узгодження позицій між Римською курією, вищими достойниками Речі Посполитої та руською єрархією³⁹, Лев (Шлюбич-Заленський) остаточно був визначений як найкращий кандидат з-поміж тогочасного руського єпископату. 10 березня Ян III Собеський видав Заленському королівську презенту на Київську митрополію⁴⁰. Своєю чергою, у Варшавській нунціатурі 11 квітня 1695 р. відбувся Інформаційний процес, організований папським послом Антоніо Сантакроче, на якому були особисто опитані Лев (Заленський) і два таємні свідки – лещинський архимандрит Мелетій (Дорошковський) і полоцький ігумен Йосафат (Гуторович)⁴¹. Після цього Рим дозволив канонічну елекцію київського митрополита, призначивши на неї своїх комісарів – римо-католицького єпископа познанського Станіслава Вітвицького, і лівонського – Миколая Поплавського. 15 квітня 1695 р. унійні владики та їхні представники⁴² у Варшаві, в храмі Св. Йоана Хрестителя, рукоположили Лева (Шлюбича-Заленського) на нового главу Руської церкви⁴³. Тоді ж Заленський склав у нунціатурі Католицьке ісповідання віри, а наступного дня – присягу вірності Святішому Отцю та зізнання про митрополічі бенефіції⁴⁴.

Антимінс митрополита Лева Шлюбича-Заленського (1694 р.)

Герб з антимінса Лева Шлюбича-Заленського

Політична діяльність та релігійна політика

Серед найважливіших пастирсько-адміністративних та культурно-освітніх ініціатив Лева (Заленського) сучасники виокремлювали його багаторічну підтримку діяльності Володимирського василіанського колегіуму, спроби заснування єпархіальної семінарії, мистецьке оздоблення обох катедральних соборів, зведення архиєрейського дому в Бересті, фундацію низки нових парафій і церковних інституцій, зразкове провадження владичого двору, послідовна й второпна підтримка “нової унії” тощо⁴⁵. Заленський, як і інші єрархи Руської церкви, був тісно заангажований у тогочасне політичне життя Речі Посполитої, він брав активну участь у роботі генерального сейму, зібраннях шляхти Берестейського й Волинського воєводств і сеймиках Володимирського повіту, де він стало проживав. Так, під час Варшавського сейму в жовтні 1696 р., Заленський поінформував про стан унії, домагаючись у нобілітету й вищого латинського духовенства підтримки Руської Католицької церкви⁴⁶. З його реляції 1698 р. дізнаємося, що на елекційному сеймі йому вдалося підтвердити у нового монарха “права, привілеї, дипломи, найсвятіші булли для унії, а також імунітетні права” (“Juribus, Privilegiis, Diplomatus, imo Bullis Sanctissimorum, gratiosissime Unioni”)⁴⁷.

Характер стосунків тогочасного предстоятеля Руської церкви з Римською Апостольською столицею, а також зміст його петицій і суплік до різних папських декастерій, добре ілюструє архиєрейське донесення з березня 1699 р., представлене Конгрегації поширення віри генеральним прокуратором Василіанського чину Сильвестром (Пешкевичем, 1696–1710). Документ містив п’ять пунктів, що стосувалися у т. ч. відновлення дії декрету папи Урбана VIII з 1624 р.: 1) про заборону русинам переходити “з грецького обряду на латинський”; 2) допуск представників білого духовенства до вищих студій у Віленській папській колегії; 3) забезпечення кандидатами з Василіанського чину чотирьох стипендій для навчання у Грецькій папській колегії; 4) отримання додаткових місць у папській колегії в Празі для ченців-василіан; 5) надання диспенз від бігамії для семи священників Володимирської єпархії, з огляду на небезпеку їхнього “відходу від святої унії”⁴⁸. Протягом свого майже тридцятирічного пастирського служіння Заленський неодноразово звертався за підтримкою до Риму⁴⁹, вбачаючи у ньому головного гаранта прав і привілеїв Унійної церкви. Таку поставу володимирського та інших єпископів Київської митрополії можна назвати, услід за Александром Наумовим, “папославизмом” русинів-католиків. Цей унійний тріумфалізм фокусувався на розвитку такої інституційної еклезіології, котра наголошувала на римоцентричній концепції лояльності до Речі Посполитої виключно через відданість Апостольському престолові св. Петра⁵⁰.

Як засвідчують фрагментарно збережені джерела, Лев (Заленський) був прихильником поміркованої інтеграції Унійної церкви у світ польської сарматської культури та поступової латинізації її обряду й еклезіальної традиції. Одним із виявів такого підходу володимирського владика є зміни, запроваджені частиною підлеглого йому духовенства у відправі богослужень (дані з кінця XVII ст.). Генеральний прокуратор Василіанського чину в Римі Петро Камінський 1685 р. скаржився, що в деяких парафіях руські священники відкидають ектенії, “а се тому, що єпископи володимирський і пинський такі собі єпископи, як сьв. Василій, отже й повні Сьвятого Духа (бо так треба) й можуть постановляти, як кому подобаєть ся”⁵¹. Іншим прикладом латинізації східного обряду є практикування Левом (Шлюбичем-Заленським) повних відпустів і відзначення папських Ювілейних років. Відомо, що наприкінці листопада 1701 р. Заленський звернувся до варшавського нунція з проханням обрати певні місцевості в українсько-білоруських землях (у т. ч. і Володимир), де вірні-уніати могли б отримати повний відпуст за участь разом з римо-католиками в Сотому Ювілейному році⁵². У 1702 р. Римський престол справді надав Заленському факультативи на проведення у Київській митрополії Святого Року, котрий, як писав папський нунцій Піньятеллі, мав слугувати “багатьом мільйонам душ”⁵³.

Культурні й соціальні ініціативи

Згідно із житієм Заленського, перші роки свого пастирства він розпочав з відновлення спершу катедри Св. Миколая Чудотворця у Бересті, а згодом – Успенського собору у Володимирі, що перебував у невідрадному стані⁵⁴. Зокрема, до Миколаївського храму з ініціативи єпископа були виготовлені новий іконостас (“Deisus рієкпу”) для одного з бічних вівтарів, збудовано бабинець, отиньковано внутрішні стіни храму, встановлено нову підлогу, перекрито дах, реставровано дзвони. Окрім того, при Берестейському соборі Шлюбич-Заленський звів новий єпископський палац, навколо якого посаджено сучасний парк. З ініціативи владика у Кобринському василіанському монастирі було відремонтовано стару церкву й споруджено нові келії⁵⁵. Подібні ініціативи Заленський зорганізував у Вільні, де його заходами реставровано митрополичий палац, огорожено муром дзвіницю, в Успенській катедрі встановлено два бічні вівтарі, тощо⁵⁶. На взірєць кращих панських маєтків, Лев (Шлюбич-

Заленський) утримував владичий двір, в організації якого наслідував тогочасну європейську моду⁵⁷. При цьому дворі діяла музична капела, яка складалася з десяти хлопців-“трубадурів” і з якою єпископ подорожував теренами Волині, влаштовуючи публічні виступи-концерти. Однак згодом владичий двір Заленського втратив свій світський характер, і крім осіб духовного сану, тут залишилися тільки ті, хто обслуговував господарські потреби двору⁵⁸.

Мабуть, найважливішим досягненням Лева (Шлюбича-Заленського) у цій сфері стало заснування василіанського колегіуму у Володимирі та ініціатива фундації Володимирської єпархіальної семінарії⁵⁹. Саме цьому архиєреєві вдалося закласти тривкі підвалини під василіанський колегіум і зробити його однією з найкращих публічних шкіл середнього рівня в українсько-білоруських землях Речі Посполитої. Отець Іван Олешевський (Ольшевський), автор його життя, дуже високо оцінював освітні успіхи владики: “Jego staraniem szkoły łacińskie we Włodzimierzu słynęły, u nasi zakonnicy professorami zostawali, ucząc od mniejszych szkół aż do retoryki, u filozofią traduiąc”⁶⁰. Напередодні своєї смерті митрополит записав колегіуму 12 тис. золотих, забезпечених на одному з маєтків, однак невдовзі ця дотація, в умовах розрухи часів Північної війни, була втрачена⁶¹. Як свідчать матеріали Інформаційного процесу в 1695 р., Шлюбич-Заленський також здійснив перші реальні кроки щодо відкриття у своєму престольному місті нового освітнього осередку власним коштом⁶². У 1692 р. владика Лев звернувся до Конгрегації поширення віри з проханням посприяти у видачі папського бреве, яке санкціонувало б відкриття “шкіл у цьому місті для навчання молоді під проводом монахів василіан” та одночасно забороняло б фундацію подібних інституцій (світських чи церковних) латинниками. Конгрегація на своєму засіданні 21 травня 1692 р. розглянула супліку руського архиєрея, проте утрималася від остаточного рішення, передавши матеріали в Апостольську нунціатуру у Варшаві⁶³. І лише за наступника владики Лева на Володимирському престолі – Лева (Кишки), цей освітній проєкт у 1715 р. було реалізовано⁶⁴.

Стосунки з православними й латинниками

Лев (Заленський) активно й послідовно проводив політику навернення до єдності з Римом православних парафій в українсько-білоруських землях⁶⁵. Ще 1 березня 1681 р. король Ян Собеський, на прохання володимирського єпископа, заборонив “людям грецької віри” у Великому князівстві Литовському публічно здійснювати релігійний культ⁶⁶. У 80–90-х рр. XVII ст. владика ініціював широкомасштабні заходи, спрямовані на приєднання до унії провідних русинів-міщан Вільна. Причому Заленський використовував як правові аргументи та персональне переконування членів віленської православної громади, так і відвертий примус, що опирався на підтримку королівської влади й магістрату. У підсумку митрополитові вдалося залучити в лоно Унійної церкви декількох впливових членів кравецького і шевського цехів міста (у т. ч. двох цехмістрів “грецької віри”), які публічно склали католицьке Ісповідання віри у Святотроїцькому василіанському монастирі⁶⁷. У 1697 р. Заленський домогся підтвердження привілею короля Міхала Вишневецького про виняткове право латинників і уніатів обіймати керівні посади у цехах Вільна⁶⁸. Незважаючи на ці заходи архиєрея, значна частина міщан-русинів і надалі залишалася вірною “ортодоксії”.

Міжконфесійні стосунки на теренах Київської митрополії значно загострилися зі вступом російських військ у Річ Посполиту. Царська армія в перше десятиліття XVIII ст. стала реальною загрозою для русинів-католиків. Московські стрільці, окрім теренів сучасної Білорусі та Литви, розташувалися також на Волині, де разом з іншими військами плундрували церкви, монастирі й маєтності Унійної церкви, переслідували її клир, а передовсім ченців-василіан⁶⁹. У своїх розпачливих донесеннях до Риму з 1708 р. предстоятель Руської церкви наголошував на загрозі “для святої унії”, що походила від царських військ, котрі перебували у багатьох місцевостях Білої Русі, Волині та корінної Литви. Як приклад владика Лев наводив спустошення Березвицького, Мінського (де резидував фельдмаршал граф Шереметьєв) василіанського монастирів і маєтків Віленської митрополічної катедрі й Пинської унійної єпархії, та пов’язані з цим обтяження для ченців.

За словами Заленського, особливих кривд “і мучеництва” від московських стрільців зазнавав простолюду у Слонімському повіті. Коли сенатори Великого князівства Литовського намагалися заступитися перед князем Олександром Меншиковим за іноків Битенської й Жировицької обителей, царський вельможа порівняв василіан-монахів “зі собаками, які навіть не кальвіністи, не лютерани, не римо-католики”⁷⁰. У зв’язку з переслідуванням русинів-католиків, Заленський суплікував до Риму й польського короля⁷¹. Папа Климент XI у своєму бреве митрополитові з 17 жовтня 1705 р. задекларував моральну підтримку уніатам, закликавши не проливати кров “синів унії” й не розорювати їхніх храмів⁷². Від імені уніатів римський понтифік тоді ж звернувся до польського короля, просячи його про опіку⁷³.

Із самого початку в Лева (Шлюбича-Заленського) не склалися персональні стосунки з московським самодержцем Петром Олексієвичем Романовим (1682–1725). За інформацією апостольського нунція Давіа, під час першої зустрічі з Петром на обіді у віленської каштелянської Замоїської в Бересті, унійний митрополит виявив “добре виховання” (“buona intelligenza”), що, однак, не завадило йому відкрито вказати московському монархові на “помилки схизми” (“l’errore dello scisma”)⁷⁴. Пізніше цар особисто погрожував Заленському смертною карою⁷⁵, тому архипастир змушений був покинути терени Київської митрополії в 1705–1706 рр. та рятуватися втечею до Тинецького монастиря оо. бернардинів під Краковом⁷⁶. І лише коли політика Росії та її окупаційної армії щодо уніатів змінилася і стала більш гнучкою, Шлюбич-Заленський повернувся у рідні краї. В листопаді 1705 р. було видано навіть толеранційний привілей для з’єднаної з Римом Руської церкви, котрий гарантував особисту свободу й непорушність майна духовенства. Тоді ж з’явилися й інші “охоронні грамоти”, на захист бенедикців та окремих святинь уніатів⁷⁷.

На першому етапі Північної війни переслідувань з боку росіян, розквартированих на теренах Київської митрополії, зазнали й інші з’єднані з Римом єпископи. Зокрема, митрополит Заленський був стурбований “оскарженнями і звинуваченнями” на адресу пинського владика Порфирія (Кульчицького, 1703–1716), висунутих царем, та відвертим цькуванням луцького владика Діонісія (Жабокрицького)⁷⁸, який у той час переховувався на Закарпатті. Жабокрицький, необачно підтримавши кандидата на польський престол Станіслава Лещинського, особистого ворога Петра I, спочатку був заарештований (у 1706 р.), а згодом вивезений до Москви й, далі, на Соловки, де й помер як мученик за віру⁷⁹. Улітку 1705 р. сталася відома Полоцька трагедія⁸⁰, коли цар особисто замордував у Софіївській катедрі кількох ченців-василіан, котрі публічно задекларували свою відданість католицькій вірі⁸¹.

Унійні ініціативи

Лев (Шлюбич-Заленський) неодноразово звертався до Святішого Отця Інокентія XII з проханнями підтримати унію, яка поширювалася у Львівській і Перемишльській єпархіях⁸². Владика Лев особисто доклав чималих зусиль для конверсії на католицизм у 1702 р. Луцької єпархії, провадячи складні перемовини з її пастирем Діонісієм (Жабокрицьким, 1695–1709) щодо усунення канонічних перешкод до його хіротонії й визнання зверхності Римського престолу⁸³. Завдяки персональним зусиллям Заленського, до “святої єдності” були повернуті десятки церков і монастирів на Волині й теренах сучасної Білорусі. Причому, за даними життя владика Лева, частина парафій визнавала його юрисдикцію добровільно, інші ж переходили в підпорядкування архиєрея за підтримки коляторів і судових інституцій⁸⁴. У своєму останньому листі до Риму від 15 лютого 1708 р. (адресованому прокураторові василіан Сильвестру (Пешкевичу)) Заленський ентузіастично повідомляв про поширення унії в українсько-білоруських землях і навіть сподівався на навернення до католицизму російського царя Петра⁸⁵.

Іншою важливою заслугою Шлюбича-Заленського було вироблення зваженої політики щодо єпархій “нової унії”. Попри заклики частини вищого духовенства з теренів Литви максимально уніфікувати літургійні й обрядові практики у нововернутих владичтвах, митрополит Лев санкціонував збереження там локальних церковних традицій. Зокрема, він особисто підтримав Діонісія (Жабокрицького), який у підлеглих йому волинських парафіях толерував відправлення співаної Служби Божої, проти чого протестували василіани. Так само Заленський дозволив зберегти автономію чернечих спільнот єпархіального права у Короні Польській, які, з огляду на суттєві організаційні й обрядові розбіжності з іноками Святотроїцької провінції, не виявляли бажання приєднатися до “литовських василіан”⁸⁶.

Водночас, на відміну від коронних єпархій, київському митрополитові не вдалося домогтися конфесійної однорідності Полоцької архієпархії, від якої 1632 р. виокремилася Могилівське (Білоруське) православне владичтво⁸⁷. Зокрема, безуспішними виявилися його спроби блокувати на Варшавському елекційному сеймі 1697 р. номінацію королем Августом III слуцького архимандрита Серапіона (Полховського) на уряд могилівського православного пастиря “для Білої Русі”. Це призначення, на думку Заленського, було “загрозою для святої унії”, адже юрисдикція Полховського частково поширювалася на Полоцьку унійну архієпархію⁸⁸. Не могла зарадити в цій справі й Римська курія, що за посередництвом свого нунція намагалася вплинути на королівський двір⁸⁹, який, своєю чергою, перебував під потужним пресом Москви, яка протегувала “благочестію” в Речі Посполитій. У підсумку Шлюбичу-Заленському не вдалося реалізувати давню мрію київських митрополитів – підпорядкувати православні парафії Могилівського владичтва Полоцькій унійній катедрі⁹⁰.

Захист прав і прерогатив Руської церкви

Іншим важливим напрямом діяльності руського архиєрея були його наполегливі заходи з реституції Володимирській єпископії частини церковних бенефіціїв, захоплених раніше світськими особами. І в цьому він домогся значних успіхів, поновивши контроль катедри над численними грунтами⁹¹, озерами, сіножатями⁹² та “границями”, а також трьома єпархіальними маєтками, відчужені близько 40 років⁹³. Зокрема, упродовж п’яти років владика провадив затяжний судовий процес із берестейською підсудковою панєю Пшездецькою за фільварок Грушова (Крушево), заручившись у 1683 р. підтримкою апостольського нунція⁹⁴. Не менш успішним виявився процес митрополита з Андрієм Гарлинським за столовий маєток Печурани Новгородського воєводства (1701 р.), який Кипріан (Жоховський) у 1676 р. заставив за 3000 польських золотих як позику на ремонт Віленської Успенської катедри⁹⁵. Заленському також вдалося набути маєтки Мазури у Берестейському воєводстві (1683–1685 рр.) й Коїльно у Західній Волині та захистити від зазіхань місцевих шляхтичів посілість Тришина (Тришин) на р. Муховець⁹⁶.

Боротьба Речі Посполитої проти турецько-татарської загрози і баталії Північної війни, матеріальна розруха і криваві міжусобиці громадянської війни в країні між різними шляхетськими угрупованнями, – у таких складних і навіть драматичних умовах Левові (Шлюбичу-Заленському) доводилося здійснювати своє пастирське служіння на початку XVIII ст.⁹⁷ Тож головним завданням владики Лева стала турбота про безпеку підлеглого духовенства і мирян, захист церковних бенефіцій від грабунку і жовнірських постоїв⁹⁸, здобуття імунітетних прав для уніатів (зокрема для вищого духовенства). Наприклад, у своїй реляції до Риму з 1698 р. Заленський скаржився на кривди й утиски, яких зазнавали унійні єпископи, біле й чорне духовенство від війських контрибуцій, що призводило до спустошення духовних маєтків⁹⁹. На засіданні Конгрегації поширення віри 12 листопада 1697 р. розглядалася супліка предстоятеля Руської церкви до Святішого Отця з проханням видати дві булли – до коронного і литовського великих гетьманів, щоб ті заборонили жовнірам обтяжувати столові маєтки “Церкви русинів-уніатів” (“beni della Chiesa de Rutheni uniti”) постоями (“квартирами”). Митрополит також просив видати відповідні імунітетні привілеї уніатам так само, як це було зроблено щодо латинників¹⁰⁰.

* * *

За відомостями василіанського житія, пом’яника Жировицького монастиря та “Рукопису” Лева (Кишки), Шлюбич-Заленський помер у родинному маєтку Коїльно 21 липня 1708 р., у 60-літньому віці, маючи за плечима 40-літній досвід священничого й архиєрейського служіння. Він був урочисто похований у Володимирській катедрі 27 серпня того ж року перемишльським владикою й адміністратором Київської митрополії Юрієм (Винницьким)¹⁰¹. Його могила не збереглася. У своєму тестаменті Заленський заповів 12 тис. польських золотих Володимирському колегіуму, однак значна частина рухомого й нерухомого майна митрополита перейшла в руки найближчих родичів¹⁰². З нагоди номінації на уряд адміністратора Київської унійної митрополії, Лев (Заленський) у 1694 р. замовив у Володимирі в невідомого художника зразок антими́нса на полотні з кольоровим іконографічним сюжетом “Спас Нерукотворний”, що містив зображення знярядь мучеництва Христа, чотирьох євангелістів у кутах та особового герба архиєрея¹⁰³. Шлюбич-Заленський залишив значну епістолярну спадщину. Тільки оо. василіанами у 1958 р. було опубліковано бл. 30 його листів за 1683–1708 рр., що відклалися у ватиканських архівах та були адресовані вищим достойникам Римської курії та Василіанського чину¹⁰⁴. У 1698–1699 і 1708 рр. владика Лев надіслав до Римської курії декілька обширних реляцій про тогочасну політичну й релігійну ситуацію в українсько-білоруських землях та свою архиєрейську діяльність як глави Руської церкви¹⁰⁵.

Загалом пастирське служіння Лева (Шлюбича-Заленського) залишило суперечливий слід в історії Унійної церкви, руського соціуму та українсько-білоруської культури доби бароко. Сучасники оцінювали його як особу, котра відійшла у кращий світ, “ніс znacznego [...] nie zostawiwszy”¹⁰⁶. Василіанське житіє митрополита не приховує певних негативних моментів у його діяльності: “Jedną wadę w nim upatrzono, że był skretny w zbieraniu prowentów, które mu się zbiory nie szczęściły, ponieważ po kilkakroć z skarbcu wykradzione pieniądze miał u na nich szkodawał”¹⁰⁷. Як стверджує у своїй праці¹⁰⁸ прокуратор Василіанського чину в Римі о. Ігнатій Кульчинський (1694–1741), владика Лев виявляв нерішучість і слабодухість у критичні моменти, йому бракувало ширших поглядів і відваги. Водночас особисті, людські якості характеру (тиха і лагідна вдача, милосердя до знедолених, захоплення храмовим будівництвом і жертвність) свідчили на користь предстоятеля Руської церкви. Один із послідовників Заленського – Йосафат (Гуторович) – характеризував його як “благочестивого, смиренного і зразкового способом поведінки” архиєрея¹⁰⁹.

Примітки:

¹ Найкращими дослідженнями цього надзвичайно цікавого періоду в історії України є праці російської дослідниці Тетяни Яковлевої (Таїрової): Гетьман Иван Мазепа. Документы из архивных собраний Санкт-Петербурга / Сост. Т. Г. Таирова-Яковлева. – Санкт-Петербург, 2007. – Вып. 1; Таирова-Яковлева Т. Мазепа. – Москва, 2007; Яковлева Т. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди (1659–1667 рр.). – К., 2003. Новаторські підходи до оцінки епохи застосовано і в останній синтезі: Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України: 2-е вид., переробл. та розшир. – К., 2005. – С. 370–464. Для “короткого” XVIII ст. класичними є роботи: Козут З. Коріння ідентичності: Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – К., 2004; Kohut Z. Russian centralism and Ukrainian autonomy: imperial absorption of the Hetmanate, 1760s–1830s. – Cambridge (Mass.) 1988 (український переклад: Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини, 1760–1830. – К., 1996). Доробок науковців у вивченні “Мазепинської доби” підсумовують матеріали декількох важливих конференцій: Иван Мазепа і мазепинці: Історія та культура України останньої третини XVII – початку XVIII століть: Наук. зб. / Упоряд. І. Скочильяс. – Львів, 2011; Mazepa e il suo tempo: Storia, cultura, società / A cura di G. Siedina. – Alessandria, 2004. Ця парадигма є плідною й щодо історії Польсько-Литовської держави другої половини XVII – першої половини XVIII ст. Як доводять піонерські дослідження професора Яцека Сташевського, період Хмельниччини, “шведського потоку” та “часів саських” не був самим лише занепадом і регресом. (Маємо на увазі передовсім такі його ґрунтовні монографії: Staszewski J. August II Mocny. – Wrocław, 1998; Ejusd. August III Sas. – Wrocław, 1989; Ejusd. Jak Polskę przemienić w kraj kwitnący... Studia i szkice z czasów saskich. – Olsztyn, 1997; Ejusd. O miejsce w Europie: Stosunki Polski i Saksonii z Francją na przełomie XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1973. Див. також ювілейний збірник статей: Między Zachodem a Wschodem: Studia ku czci profesora J. Staszewskiego / Pod red. J. Dumanowskiego i in. – Toruń, 2003).

² Процес переходу на унію цього владцтва розглянуто в: Курганович С. В. Дионисий Жабокрицкий, епископ Луцкий и Острожский: Историко-биографический очерк. – К., 1914; Рудович І. Погляд на історію Луцької єпархії // Богословія. – 1927. – Т. 5. – Ч. 2–3. – С. 142–150.

³ Останнє висвітлення проблематики: Скочильяс І. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус. – Львів, 2010. – С. 273–295. Див. також: Андрусак М. Львівський Єпископ Йосиф Шумлянський та його змагання за права для духовенства й об’єднання церков // Логос. – 1979. – Т. XXX. – № 3. – С. 193–214; № 4. – С. 292–307; Біла С. Унійна програма галицької ієрархії (кінець XVII ст.) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 1998. – Вип. 3. – С. 210–221; Andrusiak M. Józef Szumlański, pierwszy biskup unicki lwowski (1667–1708). – Lwów, 1934.

⁴ Див. докладніше: Балик Б. І. Інокентій Іван Винницький, єпископ перемиський, самбірський, сяніцький (1680–1700). – Рим, 1978; Його ж. “Промова послів” Перемищини в 1691 р. // Intrepido Pastori: Наук. зб. на честь Блаженного Патріярха Йосифа в 40-ліття вступлення на галицький престіл 1.11.1944. – Рим, 1984. – С. 299–322; Добрянській А. Історія єпископов трех соединенных єпархий Перемышльской, Самборской и Саноцкой от найдавнейших времен до 1794 года. – Львов, 1893; Bendza M. Prawosławna diecezja przemyska...; Stepień S. Eparchii przemyskiej droga do unii ze Stolicą Apostolską // Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze (далі – WZU). – 1997. – Т. 4–5. – S. 139–151.

⁵ 1715 рік як дату переходу на унію українських парафій Київщини названо в житті митрополита Лева (Кишки), який тоді особисто прийняв місцевих протопопів у лоно Руської Католицької церкви: “Przyczynił P[an] Bog Jego X[iędza] Leona szczęściem u aestymacyą, którą miał etiam u disunitow diecaesiey Kijowskiey, bo z wofiewo]dztwa Kijowskie[gl]o powiatu Owruckiego, Zytomirskiego etc. etc. około roku 1715tego kapłani przez swoich dziekanow posluszenstwo jemu, jako metropolicie kijowskiemu, ultro oddali, y jedność się krzewiła przez promocyie y fundacye nowe od szlachty collatorow tak, że w roku 1723cim d[ie] 21 febr[uarii] s[więtey] p[amięci] x[iędź] Leon m[e]tr[o]p[ol]i[ta] mnie praesentuiąc registr diecesiey Kijowskiey noviter erigowaney, liczył cerkwi, alias parochij, n[umero] 273, ut plurimum de nova radice od szlachty fundowaney za przyięciem jedności kościelney” // Архив Санкт-Петербургского института истории РАН (далі – Архив СПбИИ). – Кол. 52. – Оп. 1. – № 207. – Л. 13.

⁶ Висновок ґрунтується на результатах масштабного дослідницького проекту, ініційованого Інститутом географії Католицької церкви при Люблінському Католицькому Університеті, що були презентовані під час Міжнародного конгресу СІНЕС у Львові та Любліні у вересні 2007 р. (див.: <<http://www.iesw.lublin.pl/dzialalnosc.php#konau>> (20 травня 2010 р.)). На землях Корони Польської католицькі храми східного обряду також становили більшість (8 311 церков, або 54,4 9% від усіх релігійних святинь), суттєво випереджаючи латинські конфесійні спільноти (5 720 костелів, або 37,50 %). А на теренах Волинського воеводства унійних храмів (1319) у той час було майже у сім разів більше, ніж вірменських (1), караїмських (1), мусульманських (1), православних (3), римо-католицьких (121) та юдейських сакральних споруд. (Найновіші статистичні підрахунки в: Szady B. Geografia struktur religijnych i wyznaniowych w Koronie w II połowie XVIII wieku. – Lublin, 2010. – S. 206).

⁷ За влучним висловом професора Ярослава Ісаєвича, ця культура передбачала “співіснування і взаємодію залишків середньовічної спадщини (візантійсько-слов’янської і західної неосхоластики) й барокової освіченості (яка зберегла чимало від ренесансу), врешті появу передпросвітницької ідеології та просвітництва” (*Ісаєвич Я.* Основи релігійного життя і культури на Україні (до кінця XVIII ст.) // *Belarus, Lithuania, Polonia, Ukraine. International Conference, Rome, 28 April – 6 May 1990.* – Lublin, Roma, 1994. – P. 171). Його перу також належить новаторська стаття на цю тему: *Ісаєвич Я.* До характеристики культури доби Бароко: василіянські освітні осередки // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Ювіл. зб. на пошану чл.-кор. НАН України Миколи Ільницького. – 2004. – Вип. 12. – С. 195–206.

⁸ *Ваєрик М. М.* Нарис розвитку і стану Василіянського чина XVII–XX ст. Топографічно-статистична розвідка. – Рим, 1979; *Bieńkowski L.* Organizacja Kościoła wschodniego w Polsce // *Kościół w Polsce. Studia nad historią Kościoła katolickiego w Polsce.* – Kraków, 1969. – Т. 2. – S. 1017.

⁹ Див. оцінку релігійної і культурної заангажованості василіан у внутрішнє життя Руської церкви: *Патрило І.* Вклад Василіянського чину в життя з’єднаної Київської митрополії (1617–1839) // *Belarus, Lithuania, Polonia, Ukraine. International Conference, Rome, 28 April – 6 May 1990.* – Lublin, Roma, 1994. – P. 282–289; *Narasym I.* Geneza i rola monastycyzmu bazylikańskiego w historii Cerkwi Greckokatolickiej od XVI do XX wieku // *WZU.* – 1997. – Т. 4–5. – S. 225–239; *Nowicka-Jeżowa A.* Udział bazylianów w kształtowaniu kultury chrześcijańskiej na wschodnich Kresach Rzeczypospolitej // *WZU.* – 1997. – Т. 4–5. – S. 240–251.

¹⁰ Вплив бароко на різні вияви й пласти тогочасної руської культури уніатів висвітлено в низці праць, у т. ч. тих, які стосуються “популярної релігії” (див.: *Шпак О.* Українська народна гравюра XVII–XIX століть. – Львів, 2006).

¹¹ Феноменом Віленського бароко під мистецьким кутом зору цікавляться передовсім білоруські та почасти польські й російські дослідники. Найважливішими узагальнювальними роботами останніх років з цієї проблематики є: Бароко ў беларускай культуры і мастацтве: 3-е вид. / Навук. рэд. *В. Ф. Шматаў.* – Мінск, 2005; *Быцева І. М., Хадыка Ю. В.* Група абразоў другой палавіны XVII ст. з Брэста // Помнікі мастацкай культуры Беларусі. Новыя даследаванні: Зборнік артыкулаў. – Мінск, 1989. – С. 30–34; *Габрусь Т. В.* Мураваная сакральная архітэктура XVI–XVIII стст. // Архітэктура Беларусі. Нарысы эвалюцыі ва ўсходнеславянскім і еўрапейскім кантэксце. – Мінск, 2006. – Т. 2. – С. 204–241, 341–391; *Їж. С.* Семантыка і функцыя трансепта ў беларускім дойлідстве XVI–XVIII стст. // Помнікі мастацкай культуры Беларусі. Новыя даследаванні: Зборнік артыкулаў. – Мінск, 1989. – С. 114–119; *Слюнькова І. Н.* Монастыри восточной и западной традиции: Наследие архитектуры Беларуси. – Москва, 2002. – С. 397–522 (розділ “Униатские базилианские монастыри”).

¹² Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. – Вильна, 1900. – Т. 12; *Козловский И.* Съезды Василиан в Западной Руси // *Вестник Западной России.* – 1870. – Т. 2. – Ч. 4. – Отд. 2. – С. 1–43; *Недельский С.* Униатский митрополит Лев Кишка и его значение в истории Унии. – Вильна, 1893. – С. 298–299; *Підручний П. В.* Василіянський чин від Берестейського з’єднання (1596) до 1743 р. // *Analecta Ordinis S. Basilii Magni occasione sacri millennii Rus’-Ukraine 988–1988.* – Romae, 1988. – Vol. 13. – Fasc. 1–4. – P. 119, 124–126, 144, 147, 149, 152–154, 157; *Його ж.* Початки Василіянського чину і Берестейська унія // Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви у XVII столітті: Матеріали Четвертих “Берестейських читань”, Львів, Луцьк, К., 2–6 жовтня 1995 р. / Ред. *Б. Гудзак;* співред. *О. Турій.* – Львів, 1997. – С. 88–92; *Wojnar M.* De Capitulis Basilianorum. – Romae, 1954).

¹³ Основні біографічні відомості про нього подано в: *Блажейовський Д.* Ієрархія Київської Церкви (861–1996). – Львів, 1996. – С. 251–252, 297; *Великий А. Г.* З літопису християнської України. – Рим, Львів, 2000. – Т. 6. – С. 24–28; *Казуля С. В.* Заленські (Шлюбич) Леї // Релігія і царква на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск, 2001. – С. 116; *Назарко І.* Київські і галицькі митрополити: Біографічні нариси (1590–1960). – Рим, 1962. – С. 69–72; *Теодорович Н. И.* Город Владимир Волынской губернии в связи с историей Волынской иерархии: исторический очерк. – Почаев, 1893. – С. 86–87; *Niesiecki K.* Herbarz polski. – Lipsk, 1844. – Т. 10. – S. 47; *Olgebrand S.* Encyklopedyja Powszechna. – Warszawa, 1868. – Т. 27. – S. 232; *Pelesz J.* Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart. – Wien, 1880. – Bd. 2. – S. 288–290.

¹⁴ *Leonis Szlubic-Zalenskyj biographia // Epistolae metropolitaram kioviensium catholicorum: Cypriani Zochovskyj, Leonis Slubicz Zalenskyj, Georgii Vynnyckyj 1674–1713 / Ed. A. G. Welykyj.* – Romae, 1958. – P. 177.

¹⁵ *Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj.* – P. 179 (док. № I).

¹⁶ Так, Анджей (Андрій) Василевич Заленський у 1588–1616 рр. був володимирським земським суддею, Ян (Іван) Заленський у 1618–1637 рр. – володимирським земським суддею і луцьким підстаростою, Якуб (Яків) Шлюбич-Заленський у 1724–1733 рр. – володимирським війським (див.: *Urzednicy wołyńscy XIV–XVIII wieku: Spisy / Oprac. M. Wolski.* – Kórnik, 2007. – S. 116–117, 126).

¹⁷ *Leonis Szlubic-Zalenskyj biographia...* – P. 177. Коментар: *Назарко І.* Київські і галицькі митрополити... – С. 69. Натомість Каспар Несецький батьком київського митрополита уважав Станіслава Заленського, родове гніздо якого було в маєтку Заленжа Равського воеводства. Рідними його братами нібито були Лука і Франциск (земський суддя володимирський), а стрієм – Іван, смоленський канонік і кобринський парох (*Niesiecki K.* *Herbarz polski...* – Т. 10. – S. 47). Утім, ця генеалогічна версія не знаходить документального підтвердження.

- 18 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 52–57 v.; Ед. хр. 207. – Л. 1–1 об.
- 19 Найповніше з них зберігається у колекції Павла Доброхотова в Санкт-Петербурзі: “Dyptichi albo pominnik wyrażający smiertelności ludzkiej obraz przez wypisanie z pewnego exemplarza, iednego zakonnika, zesłych z tego swiata w Zakonie Świętego Bazylego Wielkiego celnieyszych person y prałatow, począwszy od roku 1686 az do roku 1721 do dnia 21 aprilis dedykowany w tymże roku wyż mianowanym Przewielebnemu w Bogu Jego Mści хієдзу Mitrophanowi Ze[m]diowskiemu zakonu S[więte]o Bazylego W[ielkie]o, zakrystyanowi zyrowickiemu od Wielebnych oycow bazylianow monastyra Torokańskiego, aby tych wszystkich pobożnie zesłych oycow y braci naszej w tey Świętey Lawrze, pamiętka potomnym czasom wiadoma będąc okazaia była, do westchnienia przed Maiestatem Boskim, aby miłosciw był, duszom ich, gdy przyiedzie sądzic zywych y umarłych, y oddac kozdemu zapłate podług uczynkow iego (Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 363).
- 20 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 16 об.–19: Ед. хр. 363. – Л. 20.
- 21 Опубл. у: *Балик Б. І.* “Катафальк чернечий” василіян XVII–XVIII ст. // Записки Чину Святого Василя Великого. – Рим, 1973. – Т. 8. – Р. 80–81.
- 22 Lietuvos mokslu akademijos Vrublevskių bibliotekos. Rankraščių skyrius. – F. 19. – № 91. – P. 33 v.
- 23 В актах Грецької папської колегії у Римі занотовано, що 1673 р. він мав 25 років; а в документах Віленської колегії 1672–1673 рр. – 22 роки (Epistolae Zochovskij, Zalenskyj, Vynnyckij. – P. 179 (док. № I–II)).
- 24 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 16 об.–17; Ед. хр. 363. – Л. 20 об.
- 25 Leonis Szlubic-Zalenskyj biographia... – P. 177. Коментар: *Назарко І.* Київські і галицькі митрополити... – С. 69.
- 26 Epistolae Zochovskij, Zalenskyj, Vynnyckij. – P. 179 (док. № I).
- 27 Epistolae Zochovskij, Zalenskyj, Vynnyckij. – P. 179 (док. № II).
- 28 Leonis Szlubic-Zalenskyj biographia... – P. 177.
- 29 “Datur coadjutoria Leoni Załęski ad instantiam Benedicti Gliński pro episcopate Vladimiriensi a rege Joanne III. Biała d[ie] 30 no[v]embris 1678” (*Петрушевич А. С.* Дополнения к сводной галицко-русской летописи с 1600 по 1700 год. – Львов, 1891. – С. 571).
- 30 Leonis Szlubic-Zalenskyj biographia... – P. 177. Коментар: *Назарко І.* Київські і галицькі митрополити... – С. 69–70.
- 31 Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАЛ). – Ф. 201. – Оп. 46. – Спр. 766. – Арк. 1 зв., 8; Monumenta Ucrainae historica (далі – МУН). Romae, 1967. – Vol. 4. – P. 152 (док. № 75).
- 32 На прохання Заленського, Конгрегація поширення на своїх засіданнях 18 квітня і 2 серпня 1695 р. позитивно розглянула справу збереження за ним Володимирської єпархії, з огляду на “спустошення митрополії” (“per essere la Metropolia disolata”), та відсутність належного утримання предстоятеля Унійної церкви (Acta S. C. de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielorussiae spectantia (далі – Acta SCPF). – Romae, 1954. – Vol. 2. – P. 129–130, 132 (док. № 691, 695)).
- 33 Як зазначав автор життя Заленського, “z ktorych to episkopow między inszemi, z dostojenstwa swego, pierwsze w duchowienstwie trzymał miejsce x[ia]dz Leon Zaleski. Ten tedy iako protothroni metropoliej y episkop włodziemski y brzeski, od lat kilkunastu sprawuiąc dyecezye swoje, przechodził inszych episkopow godnością, y czułym staraniem we wszystkich tych rzeczach, co ku pomnożeniu chwały Boskiey, y roskrzewiania jednosci s[więtej] należalo. Nie mniej tez miał zalecenie z znamienitego wszędzie po majątnosciach gospodarstwa swego, ktore nie tylko po folwarkach zawsze bylo, ale y w katedralnych rezydenciach, tez znaki niemniej gospodarstwa iego zaletę mu nie małą czyniły” (Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 52).
- 34 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 18–18 об.; Ед. хр. 363. – Л. 22.
- 35 *Рункевич С. Г.* Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов. – Санкт-Петербург, 1897. – Т. 1. – С. 379–380 (№ 1024).
- 36 *Петрушевич А. С.* Дополнения... – С. 728; *Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 1. – С. 386, 393 (№ 1026, 1035).
- 37 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 50. – Л. 13 об.; Ед. хр. 321. – Л. 53–53 об.; МУН. – Vol. 4. – P. 261 (док. № 166); *Петрушевич А. С.* Дополнения... – С. 748–749.
- 38 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 363. – Л. 22 об.
- 39 У своєму листі до кардинала Альтеріо нунцій Андреа Сантакоче 8 березня 1695 р. схвалив обрання Заленського, його кандидатуру того ж місяця підтримав і перемишльський єпископ Антоній (Винницький) (МУН. – Vol. 4. – P. 231–234 (док. № 140, 142)).
- 40 *Петрушевич А. С.* Дополнения... – С. 742.
- 41 *Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 1. – С. 387–388 (№ 1034).
- 42 Пинський єпископ Маркіян (Білозор), делегат холмського єпископа ліщинський архимандрит Мелетій (Дорошкевич) і делегат перемишльського єпископа дерманський ігумен-номінат Антоній (Жолкевський).
- 43 Epistolae Zochovskij, Zalenskyj, Vynnyckij. – P. 185–186 (док. № 6).

⁴⁴ Опубл. у: *Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj.* – Р. 186–189 (док. № 7–8). 2 серпня 1695 р. Конгрегація поширення віри видала декрет про апробацію канонічної елекції Шлюбича-Заленського (МУН. – Vol. 4. – Р. 235 (док. № 143)). У свою чергу, новообраний предстоятель Руської Католицької церкви надіслав вдячні листи папі римському Інокентію XII, кардиналові Каролу Барберіні та префектові Конгрегації поширення віри Паолоццо Альт'єрі: *Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj.* – Р. 189–192 (док. № 9–12). 27 серпня, 15 і 22 жовтня 1695 р. кардинал Барберіні звернувся до єзуїта Мауріціо Вота з проханням з'ясувати додаткову інформацію про митрополита-електа (зокрема щодо можливості збереження за Левом уряду володимирського владики та номінації на вакантну Полоцьку архієпархію, правочинності королівської номінації для глави Унійної церкви), аби тим самим усунути перепони для канонічної конфірмації обрання нового архипастиря “Metropolia Gresco-Unita della Russia” (*Litterae episcoporum.* – Vol. 4. – Р. 170–173 (док. № 134, 137–138)). Однак уже 22 вересня 1695 р. владику Лева благословив папа римський Інокентій XII (1691–1700) на уряд предстоятеля Руської церкви (*Блажейовський Д.* Ієрархія Київської Церкви... – С. 251–252; *Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 1. – С. 395 (№ 1039)). 26 травня 1696 р. Святіший Отець також надіслав Заленському благословенну грамоту з нагоди його обрання київським митрополитом (*Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 1. – С. 395 (№ 1040)), а 2 червня 1696 р. зі вступом на митрополичий престол Заленського привітав кардинал Барберіні (*Litterae episcoporum.* – Vol. 4. – Р. 178–179 (док. № 144)).

⁴⁵ *Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 1. – С. 388–393 (№ 1034).

⁴⁶ *Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj.* – Р. 192–194 (док. № 13–14).

⁴⁷ *Ibid* – Р. 197–198 (док. № 18).

⁴⁸ *Acta SCPF.* – Vol. 2. – Р. 149–151 (док. № 719).

⁴⁹ Так, у середині червня 1694 р. через єзуїта Воту, який саме збирався у подорож до Вічного Міста, владику Лев передав кардиналові Каролу Барберіні листа з проханням взяти під захист Унійну церкву та опікуватися її справами в Папській курії (*Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj.* – Р. 183–184 (док. № 4)).

⁵⁰ Аргументація такої концепції у статті: *Naumow A.* Przemiany w ruskiej kulturze unityw // *Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze.* – 1997. – Т. 5–6. – С. 142–143.

⁵¹ *Шурат В.* В обороні Потієвої Унії. Письмо о Петра Камінського Ч.С.В.В., авдітора гр.-кат. митрополії 1685 р. – Львів 1929. – С. 88. Коментар: *Гуцуляк Л. Д.* Божественна літургія Йоана Золотоустого в Київській митрополії після унії з Римом (період 1596–1839) / Пер. з англ. *А. Маслюк.* – Львів 2004. – С. 218.

⁵² *Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj.* – Р. 203–204 (док. № 24).

⁵³ МУН. – Vol. 5. – Р. 1 (док. № 1).

⁵⁴ “Obiął tę episkopie nie bardzo porządne, y owszem ze zle było gospodarstwo za xiędza Glińskiego, wszędzie katedry y episkopskie residentie pustkami się swieciły” (Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 17).

⁵⁵ Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 17; Ед. хр. 363. – Л. 20 об.

⁵⁶ Там само. – Ед. хр. 207. – Л. 1 об.; Ед. хр. 321. – Л. 57 об.; Ед. хр. 324. – Л. 18 об.; Ед. хр. 363. – Л. 20 об., 22 об.

⁵⁷ “Ze na dworze jego między sługami y dworskimi, w obyczajach i polityce, wszelka się skromność znajdowała, niетrzezwego sługi nienawidział, y zaraz takiego od boku swego oddalał” (Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 52).

⁵⁸ “Młodzi dziesiątek od karmazynu, y muzykę z trębaczami chował, y inne w stroju karocach w poszosnych wozach światowe mody się wydawały” (Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 17 об.).

⁵⁹ Заленський віддавна опікувався студентами Папської Урбанської колегії Конгрегації поширення віри, збираючи інформацію про здібних кандидатів на вищі студії (переважно з числа василіан) та відправляючи їх до Риму. (Див. листи до нього від кардинала Барберіні від 20 вересня 1698 р., 13 лютого 1699 р. і 5 лютого 1701 р.: *Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj.* – Р. 195–199, 201–203 (док. № 16–17, 19, 21–23); *Litterae episcoporum.* – Vol. 4. – Р. 202–203, 225–226 (док. № 162, 174)).

⁶⁰ Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 52; Ед. хр. 324. – Л. 17; Ед. хр. 363. – Л. 20 об.; *Савич А.* Нариси з історії культурних рухів на Україні та Білорусі в XVI–XVIII в. – К., 1929. – С. 258–259.

⁶¹ Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 19.

⁶² *Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 1. – С. 388–389.

⁶³ “Il Vescovo di Vladimiriа di rito rutheno unito, havendo erette le Scuole in quella città per educare gioventù sotto la directione de Monaci Basiliani, supplica l’EE. VV. d’impetrargli un Breve col quale si prohibisca a qualunque Religioso d’altro Istituto, regolare, o secolare di rito latino, d’aprire altre scuole nella sudetta città d’Vladimiriа in pregiudizio di quelle del Vescovo” (*Acta SCPF.* – Vol. 2. – Р. 260 [док. № 75]).

⁶⁴ Див. про це ширше: *Скочиляс І.* Біля джерел унійного тріюмфалізму: “Synodus Dioeciesana Vladimiriensi” 1715 року та його релігійна програма // *Rocznik IESW.* – Rok 5. 2007. – С. 35–45, 68–71.

⁶⁵ Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 17 об.; Ед. хр. 363. – Л. 21.

⁶⁶ Королівське розпорядження, зокрема, було адресоване Якову Карасинському, берестейському православному

ігуменові, та настоятелям Більського, Дорогичинського, Кам'янецького і Яблочинського, монастирів, що діяли в межах Володимирського владитства (Рункевич С. Г. Описаніє документовъ... – Т. 1. – С. 354 (№ 956)).

67 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 55–56.

68 Митрополит навіть змушений був у суді відповідати на позов Віленського Святодухівського братства, котре скаржилося на утиски православних Вільна (Рункевич С. Г. Описание документов... – Т. 1. – С. 395–397 (№ 1042–1043)).

69 За даними життя Заленського, “nasi zaś zakonnicy z inszych klasztorow białoruskich przełękniени będąc taką niespodzianą tyranią, iedni po lasach, błotach y urodach chronili się, drudzy unosząc zdrowie, przebrawszy się z habitu w świeckie suknie, со zywo, dniem y nocą do Litwy, y na Wołyn uchodzili, zostawując pustkami klasztory” (Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 56 об.–57).

70 “Sed multo magis Princeps Menzik monstravit in verbis quod habet in corde, quando Senatoribus Lithuanis pro Monasteriis Zyrovicensi, et Bithenensi instantiam facientibus, haec formalia dixit: Toti Canes (hoc est nostril Religiosi), nec sunt Calvinistae, nec Lutherani, nec Romano catholici, imo plus illis addendum est” (Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj. – P. 214).

71 Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj. – P. 206–210.

72 МУН. – Vol. 5. – P. 28–29 (док. № 16). Регест: Рункевич С. Г. Описаніє документовъ... – Т. 2. – С. 16 (№ 1110).

73 Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucraniae illustrantia. – Romae, 1954. – Vol. 2. – P. 6–8.

74 МУН. – 1967. – Vol. 4. – P. 257–258 (док. № 162).

75 Як стверджує о. Іриней Назарко, “цар Петро був особливо вороже настроєний до митрополита Заленського і часто відгрозювався йому словами: “Йй Богу, я не цар, якщо його не повішу” (Назарко І. Київські і галицькі митрополити... – С. 72). Проте джерельних свідчень саме такого ставлення Петра Олексійовича до Лева (Шлюбича-Заленського) немає. На цій обставині особливо наголошує московський дослідник Владислав Петрушко: “В своем послании в Рим Лев Заленский указывал, что царь Петр якобы угрожал повесить главу Униатской Церкви. Этим униатский митрополит объяснял свои длительные разъезды по различным городам Речи Посполитой и за ее рубежами (в частности, он на некоторое время уезжал в пределы Священной Римской империи). Однако в реальности Российский государь более не предпринимал никаких враждебных акций против Льва Заленского и униатского духовенства. В ноябре 1705 г. Петр I даже объявил, что гарантирует безопасность всем униатам” (Петрушко В. Митрополит Лев Заленский и Униатская Церковь в Речи Посполитой в период его правления // <http://www.sedmitza.ru/text/415691.html> (9 березня 2012 р.)).

76 “Za tego metropolity ciężka była persekucya nastąpiła na zakon nasz os cara moskiewskiego Piotra Alexieiewicza, który gdy w Połocku potracił zakonników naszych. Na ten czas y xiądz metropolitan w iawnym niebezpieczeństwie zostaiąc, musiał metropoliey odbieć, y aż za Krakowem w Tuńcu u oyców benedyktynow poty przechowywać się, aż tu carskie hramoty na bezpieczeństwu zdrowia y fortune, całego zakonu wyprawione były” (Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 19). Подібний наратив знаходимо у: Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 56 об.

77 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 57. Ці події, а також московська політика щодо уніатів у Речі Посполитій, докладно описані у монографії: Deruga A. Piotr Wielki a unicy i unja kościelna, 1700–1711. – Wilno 1936. – S. 89–221.

78 Лист Заленського до папського нунція з Володимира 23 березня 1702 р. в справі свячень Жабокрицького опубл. у: Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj. – P. 204–205 (док. № 25). Див. також: Litterae episcoporum. – Vol. 4. – P. 235–242 (док. № 180).

79 Батюшков П. М. Волинь: Історичні долі південно-західного краю. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 217–218; Deruga A. Piotr Wielki a unicy... – S. 16–17.

80 Див. докладний опис цих трагічних подій у “Diarium Excidii Monasterii Polocensis Patrum Basilianorum cum Sancta Romana Ecclesia Unitorum, patrati a Serenissimo Moscoviae Duce, Anno praesenti 1705, die 11, et 12 Iulii” (“Щоденник чоловіків-братів отців василіан Полоцького монастиря, з’єданого зі Святою Римською Церквою, вчиненого московським князем цього року 1705, дня 11 і 12 липня”), що був укладений Шлюбичем-Заленським на основі свідчень полоцьких ченців-уніатів і надісланий до Конгрегації поширення віри 18 серпня 1705 р.: Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj. – P. 207–210 (док. № 28); МУН. – Vol. 5. – P. 14–28 (док. № 15).

81 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 56 об.

82 Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj. – P. 184–185 (док. № 5).

83 Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 54.

84 “Sam x[i]adz metropolitan, w pomnozeniu jedności ś[więtej] należytej archipasterskiej gorliwości przykładął, przyłączaiąc cerkwie y monastyry dyzunickie do swoich dyecezyj y metropoliey, tak w Koronie i na Wołyniu, jako y w Wielkim xięztwie Lit[ewskim] będące, częścią za poddaniem się niektorych miast, cerkwi y monasterow dobrowolnie, a częścią pozyskuiąc one prawnemi terminami y poddawaniem swoich przez panów kollatorów” (Архив СПбИИ. – Кол.

52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 56).

⁸⁵ “Forsitan brevi his nostris persecutionibus et continuis molestiis placabitur Dominus, et ex Saulo efficient Paulum; quod etsi ex omnibus circumstantiis nobis videtur esse impossibile, sed quid Deo est impossibile?” (Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj. – P. 213–215 (док. № 32); цитата на с. 214). Коментар: *Петрушко В.* Митрополит Лев Заленський...

⁸⁶ Унікальні свідчення про толеранційну політику Лева (Шлюбича-Заленського) щодо обрядових традицій “давньої” і “нової” унії наводить автор його життя в “Генеалогії київських митрополитів”: “Wszakze ta dyecezya [łucka] w swoich zwyczajach coś po staremu schizmatyckiego z siebie pokazywała, bo naszym kapłanom w swoich cerkwiach nabożeństwa y służb Bożych, a ile czytanych odprawować zabraniano. Czego y sam episkop duchowieństwu swemu nie ganił, ale nieiako onemu pobrażał. I gdy taki abusus niektórych gorszył, y samego x[ie]dza metropolite nie pomału urazał, y powątpiewaiąc, aby ta dyecezya znowu do schizmy nie odpadła, posyłał do episkopa [Żabokrzyckiego] delegatę swego, pytaiąc się, co za przyczyna, że on jako episkop w jedności będący, na takie zgorszenie patrząc, nie stara się o zupełne zjednoczenie duchowieństwa naszego z swemi. W ostatku, ieżeliby widział woli metropolitanskiej być sprzeciwne, żeby mu pogroził kłatwą. Na co x[ie]dz Żabokrzycki, episkop łucki, ekzuzując się delegatowi metropolitańskiemu, dał taką racyą: “Że ia z duchowieństwem moim dyecezyey łuckiey niedawno nawroconym, choćbym nie chciał, muszę być w obyczajach y nabożeństwie różnym z temi, którzy dawno do uniey przystąpili, nie z inszey przyczyny, tylko dlatego, żebym insze zwyczaie y ceremonie do cerkwi naszych wprowadzaiąc, nie uczynił w diecezyi zamieszania naszego, zkądby duchowieństwo do skarzenia się o to kollatorom swoim, że ja nową wiarę jaką wymyslałam, mogliby mieć okazyą do buntów iakich, iako też y do oderwania się znowu do schizmy, y do nieposłuszeństwa ku pasterzowi swemu, w jedności zostaiącemu. A tak w tych rzeczach lepiej lente postępować, aniżeli skwapliwie, gdyż za czasem y sami mogą się postrzeć, y do społeczności przychodzić, gdy nabierze się kler dobrych obyczajów, y uważy, że to wierze nic nie iest przeciwnego, czy czytana, czy Służbę z spiewaniem odprawować. I dlatego muszę ichnie obyczaie znosić, y zletka, a nie gwałtownie z nimi postępować. Dość że mam w dyecezyi pokóy, y za mną iako za pasterzem w jedności zostającym idą, słuchając y posłuszeństwo oddaiąc. Ja też ze strony moiej, gdy mam metropolitę za zwierzchnego pasterza mego, y w jego posłuszeństwie zostaię, nie może być odmiennych trochę, suspicia żadna, żeby dyecezya łucka y episkop, dla odmiennych trochę, y niezgodzaiących się z unitami dawnymi obyczajów, nie w jedności Koscioła zostawał”. A taka roztropna odpowiedź x[ie]dza metropolita, przez delegate swego otrzymawszy, nie chciał potym dla takich różnic w ceremoniach, źle suspikować o xiędzu episkopie łuckim, y owszem uważał że dobrze y mądrze czynił, że się duchowieństwu swemu w tym nie przykrył, dlaczego zrazu, iako hrube y niezwycajne, bez zgorszenia ich samych y ich kollatorów, pociągnąć nie mógł. A nie tylko ten episkop łucki, y drugie episkopie złączone z Stolicą Apostolską różność nieiaka trzymali, ale nawet y klasztory, na ten czas w ich dyecezyach będące, lubo w uniey zostawali, jednak z nami złączyć się nie chcieli, ale iako my, tu w Litwie prowincjała osobliwego mamy, y iemu posłuszeństwo oddaiem, y tak i oni po dyecezyach, pod episkopami mieszkaiąc, od nichże generalnych namiesników swoich miewaią, którzy klasztorami rządzą, y zakonnikami dysponuią. Co wszystko mniej urarza jedność, gdy ta różność między nami pochodzi, nie dla niezgody iakiey w wierze ś[więtej] katolickiej, ale tylko dla różności trochę w ceremoniach cerkiewnych, które nie są artykułami wiary” (Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 54–54 об.).

⁸⁷ Найновіша монографія з історії цієї єпархії та її пастирів: *Mironowicz A.* Diecezja białoruska w XVII i XVIII wieku. – Białystok, 2008.

⁸⁸ Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj. – P. 197–198 (док. № 18).

⁸⁹ Acta SCPF. – Vol. 2. – P. 152–153 (док. № 721).

⁹⁰ Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 321. – Л. 54 об.–55.

⁹¹ Див. заходи Заленського з відновлення контролю Церкви над церковним ґрунтом (“plac cerkiewny”) у Бересті, що віддавна належав крилошанському храмові Свв. Косми і Дем’яна Мучеників. (Іпатій (Потій) 1611 р. та його наступники (1616, 1661 і 1679) дозволили єврейському кагалові зводити тут будинки, за що юдеї мали сплачувати щорічний чинш у 20 польських золотих для потреб місцевого Святомиколаївського собору (ЦДІАЛ. – Ф. 201. – Оп. 46. – Спр. 766. – Арк. 1–3 зв.)). У 1687 р. Берестейський гродський суд задовольнив позов владики Лева про звільнення “космодем’янського плацу” від самовільних забудов єврейського кагалу (ЦДІАЛ. – Ф. 201. – Оп. 46. – Спр. 766. – Арк. 7–7 зв.).

⁹² У 1699–1701 рр. провадився судовий процес між владикою Заленським і Яном Биковським за сіножаті Ксавниці й Княжниці на границі митрополичого маєтку Прилепи в Мінському воєводстві (*Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 1. – С. 402–405 (№ 1055, 1058–1059, 1061)).

⁹³ *Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 1. – С. 388–393 (№ 1034).

⁹⁴ Epistolae Zochovskyj, Zalenskyj, Vynnyckyj. – P. 181 (док. № 1).

⁹⁵ *Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 2. – С. 4–5 (№ 1070).

⁹⁶ Архив СПбИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 50. – Л. 13–13 об.; Ед. хр. 207. – Л. 1; Ед. хр. 324. – Л. 17 об.–18; Ед. хр. 363. – Л. 21–22; ЦДІА України у Львові. – Ф. 201. – Оп. 46. – Спр. 766. – Арк. 8–12.

⁹⁷ На цьому, зокрема, особливо наголошують василіанські житія, що хронологічно охоплюють 1680–1718 рр.: *Балик Б. І.* “Катафальк чернечий” василіян... – Р. 80–81.

⁹⁸ Одним з позитивних наслідків такої діяльності Заленського було звільнення 1 листопада 1695 р. великим гетьманом литовським і віленським воєводою Казимиром-Яном Сапігою на один рік усіх столових маєтків Київської митрополії від будь-яких податків, з огляду на їхнє розорення внаслідок військових постоїв (*Рункевич С. Г.* Описаніє документовъ... – Т. 1. – С. 393 (№ 1036)).

⁹⁹ *Epistolae Zochovskuj, Zalenskyj, Vynnyckuj.* – Р. 197–198 (док. № 18). Подібного змісту був і лист Заленського з Володимира, написаний 21 березня 1699 р. апостольському нунцієві Джованні Антоніо Давіа: *Ibid.* – Р. 199–200 (док. № 20).

¹⁰⁰ *Acta SCPF.* – Vol. 2. – Р. 141–142 (док. № 712).

¹⁰¹ Архив СРБИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 207. – Л. 1; Ед. хр. 324. – Л. 19; Ед. хр. 363. – Л. 20; Lietuvos mokslu akademijos Vrublevskių bibliotekos. Rankraščių skyrius. – F. 19. – № 91. – Р. 33 v.; *Балик Б. І.* “Катафальк чернечий” василіян... – Р. 81; *Петрушевич А. С.* Дополненія... – С. 893. Натомість прокуратор Василіанського чину в Римі інформував Конгрегацію поширення віри, що митрополит помер 24 серпня 1708 р., маючи на увазі, очевидно, приблизну дату його похорону (*Acta SCPF.* – Vol. 2. – Р. 263 (док. № 808)).

¹⁰² Архив СРБИИ. – Кол. 52. – Оп. 1. – Ед. хр. 324. – Л. 19; Ед. хр. 363. – Л. 23.

¹⁰³ Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Фонди. – № КПЛ-гр-884. Опис та репродукція в: Каталог збережених пам’яток Київського Церковно-археологічного музею. 1872–1922 рр. – К., 2002. – С. 58 (№ 179), 174; *Петров Н. И.* Указатель Церковно-археологического музея при Киевской Духовной Академии. – К., 1897. – С. 66–67 (№ 2780).

¹⁰⁴ Святішому Отцю Інокентію XII, префектам і секретарям Конгрегації поширення віри (насамперед кардиналові Кароло Барберіні), папським нунціям у Речі Посполитій Опітіо Паллавічіні (1680–1688), Джованні Антоніо Давіа (1696–1700) і Франческо Піньятеллі (1700–1703), консульторам Василіанського чину в Римі (*Epistolae Zochovskuj, Zalenskyj, Vynnyckuj.* – Р. 181–215 (док. № 1–32)).

¹⁰⁵ 21 вересня 1698 р. – “*Relatio de statu Unionis Sanctae, modoque speciali de activitate Metropolitae Kioviensis in eius defensione et propagatione*” (*Epistolae Zochovskuj, Zalenskyj, Vynnyckuj.* – Р. 197–198 (док. № 18)).

¹⁰⁶ *Балик Б. І.* “Катафальк чернечий” василіян... – Р. 80–81.

¹⁰⁷ Там само.

¹⁰⁸ *Kulczynski I.* Specimen Ecclesiae Ruthenicae, ab origine susceptae fidei ad nostra tempora in suis capitibus seu Primathibus Russiae cum S. Sede Ap. Romana semper unitae. – Romae, 1733. – Vol. 1. – Р. 137.

¹⁰⁹ *Рункевич С. Г.* Описание документов... – Т. 1. – С. 388–393 (№ 1034).

* * *

Igor Skochylas (Lviv): Volodymyrskyi episkop i kyivskiy mitropolit Lev Shlyubych-Zalenskyi (bl. 1648/1650 – 1708)

У статті розглядається генеалогія та пастирсько-адміністративна діяльність володимирського єпископа і київського митрополита Лева Шлюбича-Заленського.

Ключові слова: Шлюбич-Заленський, українське духовенство, Володимирська єпархія.

* * *

Ihor Skochylas (Lviv): Lev Shlyubych-Zalenskyi (appr. 1648/50–1708), the Bishop of Volodymyr and Metropolitan of Kyiv

The article concerns the genealogy, pastoral and administrative activity of Lev Shlyubych-Zalenskyi, the bishop of Volodymyr and the Metropolitan of Kyiv.

Key words: Shlyubych-Zalenskyi, Ukrainian clergy, Volodymyr eparchy.